

Könsneutral jämställdhetspolitik?

En analys av hur jämställdhet förstås i könskvoteringsdebatten

Hanna Hedman

Luleå tekniska universitet

D- uppsats

Statsvetenskap

Institutionen för Industriell ekonomi och samhällsvetenskap

Avdelningen för Samhällsvetenskap

SAMMANFATTNING

Svensk jämställdhetspolitik är traditionellt sett utformad i könsneutrala termer. Detta innebär att målet med politiken är att arbeta för lika rättigheter och skyldigheter, alla ska kunna utvecklas utifrån egna förutsättningar oberoende av könstillhörighet. Den könsneutrala utgångspunkten kritiserar av de feminister som anser att mannen är norm i samhället, vilket gör att kvinnan uppfattas som den avvikande. Kritikerna menar också att det finns en konfliktaspekt när det gäller frågan om jämställdhet eftersom män blir tvungna att avstå från makt till förmån för kvinnorna.

I jämställdhetsdebatten för att öka kvinnors makt och inflytande har frågan om könskvotering diskuterats både i media och i riksdagen. I frågan blir konfliktaspekten tydligare eftersom kvinnor ska tillsättas på platser som tidigare tillhört män. Syftet med uppsatsen är att, med bakgrund av den feministteoretiska kritiken mot en könsneutral jämställdhetspolitik, undersöka hur jämställdhet förstås i riksdagsdebatten om könskvotering utifrån feministisk teori om relationen mellan kön och makt. De frågeställningar som besvaras är: Hur uppfattas jämställdhet i riksdagsdebatten om könskvotering? Hur förhåller sig uppfattningarna till den feministteoretiska kritiken och till den könsneutrala synen på jämställdhet?

Materialet som analyseras hämtas från riksdagens hemsida och består av interpellationer och motioner. För att kunna analysera dessa används statsvetaren Carol Lee Bacchis metod "What's the problem?" Denna syftar till att få fram de underliggande värderingarna om vad som anses vara problemet. Utifrån metoden identifieras diskurser i materialet, inom dessa framkommer olika uppfattningar. Dessa analyseras därefter utifrån den feministiska teorin med fokus på kön och makt. De teoretiker som refereras är bland andra Maud Eduards, Helga Hernes och Malin Rönnblom. Deras teorier ligger till grund för analysen av hur jämställdhet förstås.

Två diskurser identifieras i materialet, en mot och en för lagstadgad könskvotering. Gemensamt för båda diskurserna är att den rådande könsfördelningen uppfattas som ett problem. Hur jämställdhet uppfattas inom dessa skiljer sig dock i synen på kön och makt och vilka teoretiska argument som används för kvinnors deltagande. I den första diskursen suddas könsskillnader ut, kvinnor och män uppfattas som individer medan den andra diskursen betonar kvinnor och män som grupper. Jämställdhet uppfattas, inom båda diskurserna, som ett tillstånd med jämnare könsfördelning. En förklaring till denna

uppfattning är troligtvis könskvoteringsfrågans kärna, det vill säga att ett visst antal från varje kön ska finnas representerade. Enligt Rönnblom är synen på makt endimensionell när jämn könsfördelning ses som ett tecken på jämställdhet. Det har dock visat sig att synen på makt är mer avancerad inom båda diskurserna än att vara kopplad till antal.

Debatten som sådan, för eller mot lagstiftad kvotering, sätter jämställdhetsbegreppet i en kontext som gör att den könsneutrala utgångspunkten för jämställdhetspolitiken utmanas. Detta på grund av att den könsneutrala förståelsen hamnar i skuggan av synen på kvinnor och män som grupper med kollektiva intressen. I diskursen mot lagstadgad könskvotering försvaras den könsneutrala utformningen medan den, av majoriteten, kritiserar inom den andra diskursen. Den andra diskursen kan därför sägas vara mer förenlig med den feministiska kritiken än vad den första är.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1. INLEDNING	1
1.1. Syfte och frågeställningar	3
1.2. Teori.....	3
1.3. Metod.....	4
1.4. Material och källkritik.....	6
1.5. Avgränsningar	7
1.6. Disposition.....	7
2. SVENSK JÄMSTÄLLDHETSPOLITIK	8
2.1. Utformning av jämställdhetspolitiken i Sverige	8
2.2. Vad är jämställdhet? – Tidigare svensk forskning	9
3. FEMINISTISK TEORI – KÖN, MAKT OCH POLITIK	11
3.1. Feminism	11
3.2. Ett kön- och maktperspektiv	11
3.2.1. Könsmaktordningen	12
3.3. Kvinnors deltagande – olika argument	13
3.3.1. Argumenten och dess relation till makt	15
3.4. Könspolitiska effekter	17
3.5. Sammanfattning	18
3.6. Hur teori och metod används i analysen	18
4. JÄMSTÄLLDHET I KÖNSKVOTERINGSDEBATTEN.....	20
4.1. Hur beskrivs problemet ojämställdhet?.....	20
4.1.1. Mot lagstadgad könskvotering	20
4.1.2. För lagstadgad könskvotering	22
4.2. Varför behövs kvinnor?	23
4.2.1. Rättviseargument	23
4.2.2. Resursargument.....	24
4.2.3. Intresseargument	24
4.2.4. Sammanfattning	25
4.3. Synen på kön och makt	25
4.4. Hur uppfattas jämställdhet?	27
4.4.1. Diskurs 1: Mot lagstiftad könskvotering.....	27
4.4.2. Diskurs 2: För lagstadgad könskvotering.....	28
4.5. Avslutning	29
5. SLUTSATSER OCH DISKUSSION	30
REFERENSER	34
Tabell 1: Argumenten och dess relation till makt.....	14
Figur 1: Hur teori och metod används i analysen.....	18

1. INLEDNING

Det demokratiska systemet bygger på att medborgare deltar som maktjämlika och könlösa. Från feministiskt håll kritiseras detta, framförallt av de feminister som anser att mannen utgör normen i samhället (Wendt-Höjer, Åse 1999, s. 8). Denna problematik är något som bland annat kan härledas till de politiska filosofer som lagt grunden för det demokratiska systemet. Dessa har i många fall exkluderat kvinnan från politiken och hänvisat henne till hemmets sfär (Eduards 1992, s. 141).

När det gäller den svenska jämställdhetspolitiken är utgångspunkten könsneutralitet för att nå målet, som är att ge män och kvinnor lika möjligheter, rättigheter och skyldigheter i samhället (Internet 1). Det finns, som antytts, vissa problem med att utgå från en politik som har denna utgångspunkt anser kritikerna. Maud Eduards professor i statsvetenskap skriver att:

[...] jämställdhetspolitiska reformer som ger kvinnor och män samma rättigheter och möjligheter, s.k. könsneutrala reformer, tenderar att bli verkningslösa eftersom män och kvinnor lever under olika socioekonomiska villkor och inte kan tillvarata sina rättigheter i samma utsträckning (Eduards i Nationalencyklopedin – ”Jämställdhetspolitik”).

Debatten för att öka kvinnors makt och inflytande har varit något som diskuterats under lång tid. På 1970-talet lade exempelvis det socialdemokratiska kvinnoförbundet ett förslag på könskvotering till alla beslutande organ, detta för att öka kvinnors inflytande. Förslaget blev då avvisat (Thörnqvist 2006, s. 47). Könskvotering¹ är ett begrepp som blivit allt mer centralt i mediadebatten². Könskvoteringsdebatten har bland annat handlat om informell kvotering av kvinnor i politiken, det så kallade varannan damernas (ibid. s 53).

---

¹ Könskvotering och positiv särbehandling är exempel på aktiva åtgärder som kan användas till följd av att det råder ojämlikhet mellan grupper. Könskvotering innebär att en viss andel platser ska gå till det kön som är underrepresenterat (Thörnqvist 2006, s. 11f). Kvoten av kön bestäms på förhand. Detta får inte till skillnad från positiv särbehandling förekomma på arbetsmarknaden. Det finns dock inga hinder för att använda sig av det utanför arbetsmarknaden. Detta har exempelvis förekommit i politiska partier i syfte att uppnå jämn könsfördelning (Schömer 2003, s. 102f).

² I Dagens Nyheter finns till exempel debattartikeln ”fler kvinnor= bättre styrelser” som handlar om att män väljer in andra män i styrelser, det förekommer således kvotering av män (Dagens Nyheter, 2003-11-05). I Svenska Dagbladet finns artikeln ”kvotering är fel väg”. I den diskuteras att politiker inte ska styra över företagets rätt att anställa samt att kvinnor som blir kvoterad till en tjänst har svårt att vinna respekt (Svenska Dagbladet, 2004-01-16).

År 2002 uppmärksammades ett uttalande av före detta jämställdhetsminister Margareta Winberg i Svenska Dagbladet. Winbergs budskap var att om inte var fjärde styrelsestol skulle tillfalla en kvinna år 2004 skulle lagstadgad könskvotering införas (Svenska Dagbladet, 2002-11-25). Debatten om könskvotering har därför de senaste åren fokuserat kring huruvida lagstiftad könskvotering i bolagsstyrelser är ett bra alternativ eller inte.

Det finns olika uppfattningar om könskvotering som åtgärd, antingen kan det ses som en lösning eller ett problem. I statens offentliga utredning om den könsuppdelade arbetsmarknaden framgår det att det finns en vertikal könssegregering (SOU 2004, s. 59). Det innebär att kvinnor och män inte når lika långt i sina respektive karriärer. Generellt sett gör kvinnor sällan karriär inom yrket på samma sätt som männen (ibid. s. 41). Den vertikala könssegregeringen måste motverkas genom att problemet angrips utifrån de felaktiga föreställningarna som finns om att kvinnor skulle vara mindre intresserade eller mindre lämpliga på ledande positioner. För att på lång sikt kunna arbeta för en utveckling som hindrar detta synsätt betonas i utredningen vikten av att bortse från könsskillnader och istället framhålla kompetens och kvalifikationer hos både kvinnor och män (ibid. s. 59).

Eduards menar att motståndare till könskvotering skapar en konflikt mellan kön och kompetens. Det vill säga att kompetens måste vara det som kommer i första hand och inte könstillhörighet. Den här motsättningen finns bara för kvinnor anser Eduards. Uppfattningen är att män redan deltar i kraft av sin kompetens, inte för att de är män (Eduards 2002, s. 50).

Det finns också forskare som menar att jämställdhet ofta framställs som något som alla vinner på. Det finns dock en konfliktaspekt och den går ut på att män måste avstå makt till förmån för kvinnorna (Borchorst, Dahlerup 2003 s. 13). Detta är något som blir tydligare när det gäller frågan om könskvotering eftersom det handlar om aktiva åtgärder för att få in flera kvinnor på inflytelserika positioner. Hur förstås då jämställdhet i debatten om könskvotering och hur förhåller sig uppfattningarna till den könsneutrala förståelsen?

Det är viktigt att undersöka hur centrala begrepp förstås i den politiska debatten. Detta eftersom många olika uppfattningar av samma begrepp kan leda till att politiken blir otydlig och svår att genomföra. Med bakgrund i att det finns en konfliktaspekt i könskvoteringsfrågan samt att diskussionen om könskvotering har varit och fortfarande är aktuell är det intressant att studera den könsneutrala utgångspunktens ställning i könskvoteringsdebatten.

1.1. Syfte och frågeställningar

Syftet är att, med bakgrund av den feministteoretiska kritiken mot en könsneutral jämställdhetspolitik, undersöka hur jämställdhet förstås i riksdagsdebatten om könskvotering utifrån feministisk teori om relationen mellan kön och makt.

De frågeställningar som besvaras med utgångspunkt i syftet är:

- Hur uppfattas jämställdhet i riksdagsdebatten om könskvotering?
- Hur förhåller sig uppfattningarna till den feministteoretiska kritiken och till den könsneutrala synen på jämställdhet?

1.2. Teori

Feministisk teori utgår från en generalisering att kvinnor har mindre makt än män. Det finns alltså en ojämlikhet mellan könen som tar sig uttryck inom alla samhällsområden (Gemzöe 2002, s. 16f). Feminism handlar därför i stor utsträckning om hur maktförhållandet mellan könen ska förstås. I uppsatsen används feministisk teori med fokus på kön och makt. Valet av teori är dels kopplat till den debatt som analyseras, det vill säga könskvoteringsdebatten. I denna blir ett konflikttänkande tydligare eftersom könen ställs mot varandra. Den andra anledningen till teorivalet är den feministteoretisk kritik som riktas mot den könsneutrala utformningen jämställdhetspolitiken.

En vanlig kritik mot feminismen är att den inte kan ses som en enhetlig lära. Kvinnors villkor ser olika ut exempelvis beroende på var i världen de bor. Eftersom det är den svenska könskvoteringsdebatten som analyseras i denna uppsats används teoretiker som forskat inom den nordiska kontexten. De valda teoretikerna är bland andra Maud Eduards som är professor i statsvetenskap vid Stockholms universitet och statsvetaren Helga Hernes som genom sin forskning kategoriserat tre typer av argument som är vanliga i debatten om varför kvinnor ska finnas representerade. Det teoretiska material som används är bland annat Eduards bok *Förbjuden handling. Om kvinnors organisering och feministisk teori* (2002). Även Hernes bok *Staten - Kvinner ingen adgang?* (1982) fungerar som underlag. I övrigt används artiklar och böcker om relationen mellan kön och makt som utgångspunkt i uppsatsens teorikapitel.

För att kunna besvara hur jämställdhet uppfattas i riksdagsdebatten om könskvotering? används teorin för att styra analysen av vad jämställdhetsuppfattningarna

baseras på. I den feministiska teorin är könsmaktordningen central, grundar sig exempelvis jämställdhetsuppfattningen på ett samband mellan kön och makt? Teorin används också för att undersöka vilka argument som används i debatten för kvinnors deltagande och hur de förhåller sig till makt.

1.3. Metod

För att kunna besvara uppsatsens frågeställningar används en metod som tagits fram av statsvetaren Carol Lee Bacchi. Metoden kallar hon "What's the problem?" Angreppssättet innebär att undersöka hur problem framställs. En central utgångspunkt i denna metod är idén om att uppfattningar om ett problem påverkar hur lösningen ser ut. Metoden beskrivs som en typ av diskursanalys där Bacchi definierar diskurs som "[...] the language, concepts and categories employed to frame an issue" (Bacchi 1999, s. 2).

När de underliggande uppfattningarna kring ett problem undersöks är alltså diskursanalys ett användbart verktyg. Det finns många olika uppfattningar av vad en diskurs är. I uppsatsen används likt Bacchi en vid definition av begreppet. Diskurs uppfattas här som de samtalsordningar som finns runt grundläggande värderingar (Börjesson 2003, s. 185). Diskursanalysen utgår från att språk och politik är nära sammankopplade och att språket formar verkligheten istället för att återge den (Bergström, Boréus 2000, s. 221). Språket har därför stor makt eftersom det kan leda till att synen på till exempel olika samhällsföreteelser förändras. Genom diskursanalys kan man söka en syn eller en föreställning om saker och ting som hittas med hjälp av textanalys (ibid. s. 237). Viktigt för att få en förståelse av hur något tolkas är kontexten. Diskurserna utgör kontexter. Metodens nära sammankoppling med språk kräver först att materialet läses igenom för att få en övergripande bild, därefter krävs närläsning vilket innebär att läsningen av analysmaterialet görs mycket ingående (ibid. s. 266).

Vad gäller metoden hade även andra angreppssätt kunnat användas. Exempelvis hade intervjuer med politiker kunnat besvara frågeställningen om hur jämställdhet uppfattas. I intervjuerna hade till exempel politikernas argument för eller mot könskvotering kunnat avslöja vad deras jämställdhetsuppfattningar baseras på. Det blir emellertid lättare att utläsa underliggande värderingar i debatter eftersom argumenten presenteras i ett sammanhang. Om intervjuer hade genomförts hade också problemet med att hitta ett lämpligt urval varit stort. Därför är det lämpligaste metodvalet för uppsatsen en typ av textanalys.

En vanlig uppdelning av analysmetoder görs i två kategorier; kvalitativa och kvantitativa. Ett annat val av metod hade därför kunnat vara en kvantitativ innehållsanalys. En sådan är emellertid begränsad eftersom det skulle innebära att begrepp definieras på förhand och därefter undersöks det hur frekventa dessa är i analysmaterialet (Svenning 2003, s. 74f). Eftersom uppsatsen fokuserar på underliggande värderingar av begreppet jämställdhet är inte denna metod användbar. Om syftet istället hade varit att analysera i vilka sammanhang begreppet är mest frekvent hade denna metod lämpat sig bättre. Att just Bacchis metod tillämpas beror på metodens tydliga fokusering på problempresentation och hur lösning på problem presenteras inom olika kontexter.

Bacchi exemplifierar hur metoden kan användas i politiska debatter om pornografi. Frågan är inte, menar hon, vad som är problemet med pornografi utan snarare hur problemet med pornografi framställs i olika sammanhang. Detta öppnar upp för många uppfattningar beroende av kontext. För att hitta den underliggande förståelsen kan ett par frågor ställas; Varför är det ett angeläget problem och vad är orsaken? I sitt exempel menar Bacchi att svaret på den första frågan skulle kunna vara att det är angeläget att ta itu med pornografiproblemet eftersom det ses som ett tecken på moraliskt förfall, en annan synvinkel är att pornografi uppfattas som förnedring av kvinnor. Orsaken till problemet skulle i så fall kunna vara, enligt det första exemplet, att det saknas en moralisk behärskning eller, som i det andra fallet, att orsaken är mäns begär att få kontrollera kvinnor (Bacchi 1999, s. 4). Detta blir alltså beroende av i vilket sammanhang som problemet framställs.

Bergström och Boréus skriver att politik handlar om att formulera mål, detta innebär i sin tur att problem pekas ut samt vad som anses vara orsakerna och lösningar (Bergström, Boréus 2000, s. 240). Bacchis utgångspunkt är, som framgått ovan, att varje lösning som finns till ett problem bygger på en framställning av problemet som har sin grund i underliggande värderingar. När ett problem beskrivs är det en tolkning. För att ta reda på de underliggande värderingarna utgår man från den tänkta lösningen till vad som anses vara problemet. Det är således problempresentationen som står i fokus och inte själva problemet. Kontexten är därför central för att förstå varför problemet beskrivs så som det gör (Bacchi 1999, s. 7). Metoden lämpar sig bra för uppsatsen syfte eftersom den fokuserar på konkurrerande uppfattningar (ibid. s. 5).

Med hjälp av Bacchis tillvägagångssätt att ta reda på hur problem framställs undersöks i uppsatsen hur jämställdhet förstås i könskvoteringskontexten. Som namnet på ansatsen

avslöjar, vad är problemet?, analyseras materialet utifrån det som anses vara lösningen på ett problem. Utifrån det kan också orsakerna till problemet utläsas. I debatten om könskvotering är två troliga diskurser tänkbara, dels en som är för och en som är mot könskvotering som åtgärd. I diskurserna uppträder olika betoningar på vad som anses vara problemet i form av argument. Det är dessa som analyseras i uppsatsen. En fördel med metoden är att det går att studera debatter både för att lyfta fram det som är gemensamt och det som skiljer (Bergström, Boréus 2000, s. 265). Utifrån metoden undersöks vad som avses med problemet ojämställdhet utifrån de feministteoretiska argumenten om varför kvinnor ska finnas representerade och dess koppling till makt. Med utgångspunkt i detta kan sedan olika uppfattningar om vad jämställdhet handlar om i debatten utläsas. Dessa analyseras därefter i relation till den könsneutrala uppfattningen av jämställdhetsbegreppet och till den feministteoretiska kritiken som riktas mot denna.

1.4. Material och källkritik

Det material som analyseras hämtas från riksdagens hemsida och har hittats med hjälp av sökorden ”jämställdhet” och ”könskvotering”. Underlaget utgörs av samtliga interpellationer och motioner som innehåller båda sökorden i samma dokument. Vid tillfället då sökningen genomfördes (se referenslista) gavs tolv träffar varav två interpellationer och tio motioner. Fördelen med att just analysera motioner och interpellationer är att det i dessa framförs olika argument som underlag för debatt.

Det är viktigt att materialet som analyseras har hög trovärdighet. När det gäller grundläggande källkritik är det viktigt att skilja mellan fakta, förklaringar och åsikter. Fakta handlar om sådant som går att mäta medan förklaringar är något som baseras på en tolkning. Åsikter är istället något som är nära sammankopplat med exempelvis politik. Det är viktigt att inte blanda ihop exempelvis åsikter med fakta (Svenning 2003, s. 289). Källmaterialet i den här uppsatsen utgår i allra högsta grad från åsikter. Eftersom det är dessa som är intressanta för uppsatsens syfte görs analysen av åsikterna i ett separat kapitel i uppsatsen.

Det är Sveriges riksdag som lagt ut materialet. Riksdagen kan klassas som en trovärdig källa därför finns ingen anledning att tro att materialet är manipulerat.

1.5. Avgränsningar

Uppsatsen är avgränsad i flera avseenden. Den första avgränsningen gäller det empiriska materialet. Debatten om könskvotering är något som diskuterats mycket i media, den här uppsatsen tar endast upp förståelsen av jämställdhet inom ramen för könskvoteringsdebatten såsom den behandlats i riksdagen. Undersökningen baseras på samtliga interpellationer och motioner som innehåller båda sökorden ”jämställdhet” och ”könskvotering”. Mediadebatten har varit mycket omfattande och det skulle inte finnas möjlighet att även analysera den inom ramen för denna uppsats. Det finns också en poäng i att analysera riksdagsmaterial eftersom argumenten i materialet framförs av de politiker som beslutar om hur jämställdhetspolitiken ska utformas.

Teoretiskt är uppsatsen avgränsad med utgångspunkt i de feministteoretiker som forskat på relationen mellan kön och makt i Norden. Eftersom könskvoteringsdebatten handlar om just makt och inflytande är det en viktig koppling mellan valet av teoretiker och uppsatsens utgångspunkt.

1.6. Disposition

I nästa kapitel följer en bakgrund som beskriver den svenska jämställdhetspolitikens mål samt ett avsnitt med tidigare svensk forskning om hur jämställdhet tolkas av riksdagspartierna. Detta kapitel syftar dels till att ge läsaren en bakgrundsförståelse till det som senare studeras. Kapitlet syftar också till att ge en inblick i den forskning som bedrivits om jämställdhetsuppfattningar. I kapitlet som därefter följer, kapitel tre, presenteras teorin som ligger till grund för uppsatsens analys. Kapitlet tar sin utgångspunkt i könsmaktordning för att sedan redogöra för olika skäl till varför kvinnor ska finnas representerade. Dessa kopplas sedan ihop med synen på makt och kön och kan därefter användas för analys. I kapitel fyra presenteras uppsatsens empiriska kapitel som redogör för hur jämställdhet uppfattas i debatten utifrån de aspekter som presenteras i teorikapitlet. Därefter, i kapitel fem, besvaras uppsatsens syfte och frågeställningar. I detta kapitel kan synen på jämställdhet i debatten sättas i relation till den könsneutrala utgångspunkten och till den feministiska kritiken.

2. SVENSK JÄMSTÄLLDHETSPOLITIK

I detta kapitel ges en bakgrund till hur jämställdhetspolitiken är utformad i Sverige. Därefter följer ett avsnitt med tidigare forskning som behandlar hur jämställdhetsbegreppet tolkats i den politiska debatten.

2.1. Utformning av jämställdhetspolitiken i Sverige

Riksdagen antog den 16 maj 2006 ett antal mål för jämställdhetspolitiken. Det övergripande syftet lyder: ”Målet för jämställdhetspolitiken är att kvinnor och män ska ha samma makt att forma samhället och sina egna liv”(Internet 1). Detta mål är sedan uppdelat i fyra delmål som dels handlar om jämn fördelad makt och inflytande samt ekonomisk jämställdhet. Målen handlar också om våldet mot kvinnor och att män och kvinnor ska ta samma ansvar för hemmet (ibid.). Om den del som uppsatsen fokuserar på, det vill säga makt och inflytande, framgår det att det främst handlar om hur fördelningen mellan könen ska se ut i politiska församlingar. Målen omfattar även den makt som ligger utanför direkt politiska organ som exempelvis företag. Så här sammanfattas synen på de uppställda målen och dess utsikter:

En jämn representation av kvinnor och män är självfallet inte en garanti för att den reella makten fördelas jämnt mellan könen, men det är en avgörande förutsättning för att även kvalitativa aspekter av maktutövning ska kunna förändras i jämställd riktning (Internet 2).

Jämställdhetslagen i Sverige utgår även den från att alla människor ska kunna utvecklas utifrån egna förutsättningar och inte beroende på könstillhörighet. Lagen ska motverka diskriminering av både kvinnor och män och det finns också krav på att arbetsplatser aktivt ska arbeta med jämställdhetsfrågor. Det kan därför sägas att lagen är skriven i könsneutrala termer (Forsberg, Fahlbeck i Nationalencyklopedin – ”Jämställdhetslagen”).

Fredrik Bondestam, som är sociolog, menar också att den svenska jämställdhetslagen är skriven i könsneutrala termer, vilket innebär att den varken ger företräde för män eller kvinnor (Bondestam, 2003, s. 40). Han menar också att konsensus föredras framför konflikt i de formuleringar som förekommer i lagen (ibid. s. 33).

Sammanfattningsvis kan det alltså sägas att målen för jämställdhetspolitiken betonar könsneutralitet samt att jämställdhetslagen är utformad i könsneutrala termer. Men hur ska begreppet jämställdhet tolkas?

2.2. Vad är jämställdhet? – Tidigare svensk forskning

Eva Magnusson som forskat om vad jämställdhet innebär för de olika politiska riksdagspartierna menar att begreppet är omstritt. Det finns de som ställer sig tveksamma till att använda begreppet, däribland feminister anser Magnusson. Detta på grund av att jämställdhet saknar maktaspekten och har blivit neutraliserat. Trots den tveksamhet som finns mot begreppet används det ofta. I Magnussons undersökning identifieras sex huvudbetoningar på vad jämställdhet är. Dessa delas in enligt följande; a) konsensus, b) individualism, c) skillnadstänkande, d) mäns förhållande till jämställdhet, e) kvinnors förhållande till jämställdhet och f) gränser mot det extrema (Internet 3).

I kategorin konsensus finns uppfattningar om jämställdhet som ligger nära jämlikhetstanken. Jämställdhet är något som alla ska ha rätt till och det är också något som alla tjänar på. Det är en demokratifråga, råder inte jämställdhet är det heller inte riktigt demokratiskt (ibid.). Det är vanligt att jämställdhet blandas ihop med jämlikhet, detta visar Eva Schömer som undersökt förhållandet mellan begreppen ur ett rättsligt perspektiv. Jämställdhet i det sammanhanget tar sin utgångspunkt i kvinnor och män som grupper medan jämlikhet handlar om lika rättigheter för dem inom gruppen. Det vill säga alla människor ska vara lika inför lagen, könstillhörighet ska vara av underordnad betydelse. (Schömer 2003, s. 101).

Betoningar på individualism är ett annan slags uppfattning som baseras på att jämställdhet är något som finns som en egenskap hos människor. Jämställdhet beskrivs exempelvis som attityder. Detta skiljer sig från det som Magnusson kallar skillnadstänkande. I denna typ av argument tas bland annat könsskillnader upp, både vad gäller män och kvinnor. Intressen står mot varandra (Internet 3).

De två typer som avser mäns respektive kvinnors förhållande till jämställdhet fokuserar i första hand på de fördelar som män tjänar på ett jämställt samhälle. En fördel är till exempel mer tid att vara hemma med familjen. Det förekommer också betoningar på att det behövs en ny typ av män som hjälper kvinnor att komma fram (ibid.)

Vad gäller betoningen på kvinnors förhållande till jämställdhet finns exempelvis de som menar att jämställdhet är en kvinnofråga och att det därmed också blir kvinnors ansvar.

I den kategorisering som kallas gränser mot det extrema finns de tolkningar av jämställdhet som valts bort. Det handlar om gränsdragningar av begreppet som inte syns. Medan exempelvis ett parti tar upp jämställdhetsfrågan med anknytning till mäns våld mot kvinnor väljer ett annat parti att inte tala om jämställdhet i den bemärkelsen (Internet 3).

Magnusson kommer fram till att det inte finns någon gemensam betydelse av begreppet och att det leder till att det är svårt att veta vad samtalspartnern menar med jämställdhet. De olika betydelseerna av jämställdhet är heller inte förenliga med varandra. På grund av de många olika versionerna av begreppet måste politiker som vill ta dessa på allvar fundera över vad det betyder att vara ”för jämställdhet” menar Magnusson (ibid.).

Det finns också forskning om jämställdhet som ställer sig kritisk till könsuppdelning. Mats Lundström, docent i statsvetenskap, har skrivit en artikel om jämställdhet i Sverige och frågar i rubriken: Vad innebär jämställdhet? Lundström menar att det enkla svaret på frågan är att det råder jämlikhet mellan män och kvinnor, men att det i sin tur reser frågor. Gäller det exempelvis jämlikhet mellan grupper eller individer och vad syftar egentligen jämlikhet på? (Lundström 1999, s. 5). Lundström ifrågasätter om principen om ”varannan damernas” är överensstämmande med principen om jämlikhet (ibid. s. 6). I sin artikel framgår det att Lundström anser att jämställdheten minskar med åtgärder som positiv särbehandling eftersom det innebär att andra utsätts för diskriminering. Han anser också att kollektiva intressen framhävs på bekostnad av individuella rättigheter (ibid. s. 8, 17).

Det har alltså både forskats om vilka uppfattningar som finns om jämställdhet i den politiska debatten och vilka problem som jämställdhetsbegreppet står inför när det gäller könskvotering. I den här uppsatsen undersöks hur jämställdhet förstås i debatten om könskvotering. Det som är intressant med könskvoteringsdebatten är att maktaspekten blir tydligare och det ställer förståelsen om jämställdhet i en annorlunda kontext än vad som tidigare undersökts. Inom feministisk teori är relationen mellan kön och makt central (Gemzöe 2002, s. 20). I nästa kapitel följer en teoretisk genomgång som utgår från feministisk teori med fokus på just kön och makt och kvinnors representation.

3. FEMINISTISK TEORI – KÖN, MAKT OCH POLITIK

I det här kapitlet presenteras den teoretiska utgångspunkten för uppsatsen. Eftersom ordet feminism kan ha fler innebörder ges först en kortfattad och övergripande bild av feminism som helhet och därefter presenteras mer ingående de feministteoretikers idéer som utgör grunden för analysen av det empiriska materialet. I kapitlets slut redogörs det för hur teorin och metoden, som beskrevs i uppsatsens inledande kapitel, används i analysen av det empiriska materialet som presenteras i kapitel fyra.

3.1. Feminism

Ibland kan begreppet feminism framstå som otydligt. En förklaring kan vara att det finns många olika feministiska riktningar. En annan förklaring kan vara att feminism uppfattas som en enhetlig disciplin. Lena Gemzöe som forskat på området presenterar en generell definition. Hon menar att en feminist är en person som anser att kvinnor är underordnade män och att detta förhållande bör ändras (Gemzöe 2002, s. 13). Feminismen utgår från en generalisering att kvinnor har mindre makt än män. Det finns alltså en ojämlikhet mellan könen som tar sig uttryck inom alla samhällsområden, såväl inom det politiska och ekonomiska som inom familjen på det privata planet (ibid. s. 16f). Feminism handlar därför i stor utsträckning om hur maktförhållandet mellan könen ska förstås (ibid. s. 20). Eftersom maktförhållandet beskrivs som något gemensamt för feminism i allmänhet och eftersom det framgått att könskvotering har en speciell relation till kön och makt är det utifrån det perspektivet som teorin presenteras nedan.

I de avsnitt som följer är det feministteoretiker som ägnat sig åt kön, makt och politik i främst den svenska eller nordiska kontexten som utgör basen för den kommande analysen.

3.2. Ett kön- och maktperspektiv

En av de viktigaste frågorna för feministiska maktteoretiker är att koppla bort den biologiska aspekten av kön. Olikheterna när det gäller könen härrör från det sociala och politiska. Eftersom det är människor som värderar kön i form av exempelvis lägre lön för kvinnor är det en politisk fråga som inte har med det biologiska att göra (Eduards 2002, s. 43).

Från feministiskt håll betonas det att könet finns och har betydelse i politiken. Cecilia Åse och Maria Wendt-Höjer menar att det finns en politisk paradox. "Samtidigt som kvinnor har mindre makt just på grund av sitt kön, erkänns inte könets politiska betydelse" (Wendt-Höjer, Åse, 1999, s.1). Utgångspunkten är att kvinnor ses som individer när de slutar att vara kvinnor, om de vill vara kvinnor kan de inte vara individer (Wendt-Höjer, Åse, s.13). Iris Young talar istället om en demokratisk paradox som innebär att könet har betydelse för hur jämlik en individ är (Young 1989, s. 259). Det finns därför, utifrån detta synsätt, principiella problem med att utgå från en könsneutral jämställdhetspolitik. För att ringa in problematiken används begreppet könsmaktordning.

3.2.1. Könsmaktordningen

När det gäller relationen mellan kön och makt används begreppet könsmaktordning av många feministteoretiker. Detta innebär att relationen mellan kön och makt är osynliggjord. Den politiska teorin bygger på detta system eftersom individer ses som könlösa (Wendt-Höjer, Åse 1999, s. 74). Kön och makt hör ihop eftersom kvinnor systematiskt underordnas. Detta ojämlika förhållande mellan könen är alltså en maktordning som skapats socialt och politiskt (ibid. s. 21). Nancy Holmstrom menar att kvinnors underordning kan kopplas till situationen på arbetsmarknaden. Könsarbetsdelningen är en av de främsta orsakerna till könsmaktordningen därför är det på det planet som problemet måste angripas (Holmstrom 1984, s. 456).

I den politiska debatten beskrivs kvinnor som avvikande. Enligt Eduards är det kvinnorna som görs till kön medan "[...] män förblir könlösa rättesnören" (Eduards 2002, s. 36). Kvinnorna hamnar därför i fokus och blir därmed problemet. Diskursen kring kön i samhället baseras, å ena sidan, på kvinnors särintressen och olikhet, å andra sidan baseras det på allmänintresse och de könsneutrala värdena. Av detta synsätt framgår det inte att kön är en relation eftersom den manliga normen inte syns (ibid. s. 39). Politik och demokrati ses som könsneutrala, men när kvinnor kommer in bilden får de kön. Det talas exempelvis om politiker och kvinnliga politiker. Eduards visar hur kvinnor ses som avvikande genom att vända på resonemanget och sätter kvinnan som norm. Ett exempel är att kvinnor genom historien framstått som likgiltiga inför politik eftersom deras politiska aktivitetsnivå varit låg. Om man istället vänder på resonemanget och sätter kvinnans aktivitetsnivå som normal skulle männens aktivitetsnivå framstå som uppseendeväckande. Ett annat exempel är att

kvinnor i media beskrivs som att de bestämmer sig sent vad de ska rösta på. Eduards menar att det är konstigt att ingen frågar vad det är som gör att män bestämmer sig så tidigt (Eduards 2002a, s. 23f).

Judith Butler anser att det är fel att utgå från begreppet kvinnor eftersom det bygger på ett förtryck. (Butler 1990, s. 148). Butler kritiserar också uppfattningen om en gemensam kvinnlig identitet och hävdar att detta är något som maktordningen skapat, identiteten är baserad på något som språket har konstruerat (ibid. s. 25). Även Spelman menar att det inte går att tala i termer av kvinnor som grupp eftersom förhållandena ser olika ut beroende på exempelvis klass, ras och kultur (Spelman 1988, s. 13). Det finns emellertid problem med att inte tala om kvinnor som grupp eftersom det kan leda till att maktaspekten osynliggörs. Alcoff frågar sig hur det är möjligt att kräva lika lön om kvinnobegreppet tas bort (Alcoff 1988, s. 420).

Eduards anser inte att det är kvinnor som ska synliggöras utan könsmaktordningen (Eduards 1992, s. 20). Nästa avsnitt utgår dock från olika skäl till varför kvinnor ska finnas representerade. Dessa skäl kopplas sedan, med hjälp av statsvetaren Malin Rönnbloms undersökning, ihop med maktbegreppet och är därför relevanta för den kommande analysen.

3.3. Kvinnors deltagande – olika argument

Utifrån diskussionen om synen på kvinnors närvaro sorterade den norska statsvetaren Helga Hernes in argumenten i tre kategorier i början på 1980-talet. Dessa är:

- Rättviseargument
- Resursargument
- Intresseargument

Uppdelning av argument i tre kategorier är vanligt i den nordiska forskningen om jämställdhet. Rättviseargumentet innebär att frågan om kvinnors representation i grunden handlar om en rättvisefråga. Det handlar om individens frihet och lika värde. Alla medborgare ska ha lika rättigheter och skyldigheter (Hernes 1982, s. 91, Hernes 1987, s. 22). Carole Pateman är en annan av de statsvetare som menar att kvinnor måste släppas in på den mansdominerade arenan av rättviseskäl. Pateman har ifrågasatt grunden för samhällskontrakten och påstår att det redan i utgångsläget fanns ett kontrakt mellan män

och kvinnor som fick konsekvensen att kvinnan uteslöts från den politiska sfären (Pateman 1988, s. 2)

Den andra typen, resursargumenten, grundar sig på att kvinnor är annorlunda än män och att de därför tillför något som män inte gör. Att inte utnyttja kvinnors erfarenheter är att gå miste om en resurs. Varken rättviseargumentet eller resursargumentet baseras på en konflikt mellan könen.

Den tredje typen, intresseargumenten, handlar i grunden om att kvinnor och män har olika intressen. Män kan inte representera kvinnor det blir därför nödvändigt att kvinnor finns med (Hernes 1982, s. 91, Hernes 1987, s. 22f). I denna argumentstyp finns en konfrontation mellan könen. Anna Jónasdóttir diskuterar de problem som finns med att tala om kvinnors gemensamma intressen. Hon menar att intressebegreppet är tvådelat och kan tillskrivas både ett formintresse och ett innehållsintresse. Formintresset är ett objektiva intresse medan innehållsintresset är subjektivt (Jónasdóttir 1994, s. 154f). Detta innebär att kvinnor som grupp har ett gemensamt intresse av att vara representerade men att alla kvinnor inte har samma värderingar i sakfrågor.

Anne Phillips som är professor i statsvetenskap har granskat de teoretiska grunderna för argumenten. Förutom de tre argumenten som Hernes tar upp finns även förebildsargumentet med i debatten anser hon. Förespråkare för detta argument menar att kvinnor som har högt uppsatta positioner fungerar som förebilder för andra kvinnor. Kvinnors närvaro luckrar upp de uppfattningar som finns om vad som är traditionella sysslor för kvinnor och för män. Detta argument påverkar dock inte politiken i sig menar Phillips (Phillips 2000, s. 80).

När det gäller Hernes tre argument anser Phillips att rättviseargumentet är mest övertygande. Den nuvarande fördelningen av könen på inflytelserika positioner är skev detta är ett bevis på att det finns hinder för kvinnor att ta sig in, om det inte fanns hinder skulle platserna vara mer jämnt fördelade. Rättviseförespråkare uppfattar den nuvarande könsfördelningen som ojämförbar och onormal. Phillips gör en jämförelse med representationen av unga och gamla som är underrepresenterade i politiken. Det är få som skulle tycka att denna orättvisa spelar lika stor roll som att kvinnor är underrepresenterade menar hon. Detta beror till stor sannolikhet på att kvinnor är underrepresenterade hela livet (ibid. s. 81).

Det finns inget argument som bygger på rättvisa som kan försvara den nuvarande ordningen; och i en mer negativ betydelse, så finns det ett rättviseargument för jämställdhet mellan kvinnor och män (Phillips 2000, s. 83).

Intresseargument och resursargument bygger på att det inte finns något allmänintresse, men det kan också ifrågasättas om det finns ett gemensamt kvinnligt intresse. Philipps hävdar att denna kritik inte kan sägas motbevisa att det inte finns könsbundna intressen. Att det finns vissa kvinnor som inte får barn leder inte till att graviditet kan uppfattas som könsneutralt. Argumenten grundar sig inte i ett enhetligt intresse bland kvinnor utan i en skillnad i intresse mellan män och kvinnor (ibid. s. 87).

Det finns också ett annat problem anser Phillips. Det grundar sig i att kvinnor uteslutits från politiken och har därför haft svårt att formulera ett gruppintresse. När det gäller barns och pensionärens intressen kan sådana formuleras i exempelvis partiprogram och följer därmed en mer traditionell politik (ibid. s. 88f). En kritik mot detta synsätt formuleras av Phillips som frågar sig om det verkligen är säkert att fler kvinnor i exempelvis politiken säkrar kvinnors intressen? I politiska sammanhang blir det svårt att utkräva ansvar av kvinnliga politiker eftersom det inte finns ett tydligt formulerat intresse (ibid. s. 90).

3.3.1. Argumenten och dess relation till makt

Utifrån Hernes kategorisering av argument som finns med i debatten om varför kvinnor ska vara närvarande kopplar Rönnblom ihop resonemanget med olika sätt att se på makt.

Tabellen nedan visar hur synen på makt hänger ihop med de olika argumenten.

Tabell 1: Argumenten och dess relation till makt

Argument	Synen på makt
Rättvisa	Endimensionell, konflikter om makt är synliga
Resurs	Makt över dagordningen
Intresse	Tolkningsföreträdare, makten att konstruera det normala

Tabellen är sammanställd utifrån Rönnblom (Rönnblom 1997, s. 156, 158, 162).

Det som Rönnblom visar är hur synen på makt förändras och blir mer komplex från en relativt enkel uppfattning om vad makt är i rättviseargument till en mycket mer komplex

syn i intresseargumenten. I rättviseargumenten är synen på makt okomplicerad. Konflikterna som finns utkämpas mellan individer på en öppen arena. Den som befinner sig på denna har makt eller kämpar för att få det. Det kan illustreras som en vildavästernfilm:

Grusplanen är maktens arena, cowboyarna är maktens aktörer och snabbheten och vapnen deras maktresurser. Den som drar snabbast vinner. De kvinnor som står och kikar bakom gardinerna i fönstren är inte intresserade av att delta i denna maktkamp. Om så vore fallet skulle de stega ut och ta för sig...(Rönblom 1997, s. 156f)

Rönblom medger att hennes exempel baseras på en förenkling av synen på makt men står fast vid denna uppfattning eftersom det ofta är närvaron som räknas för ett lyckat resultat menar hon (ibid. s. 157).

I resursargumenten blir synen på makt mer hårfin än i föregående exempel. Makten över dagordningen handlar inte bara om antalet kvinnor som finns representerade utan också om vilka möjligheter det finns att genomföra förändringar. Grunden för detta påstående är att kvinnor behövs, alltså finns det också utrymme för dem att genomföra förändringar.

Intresseargumenten uppvisar en mer problematiserad syn på kön. Utifrån detta synsätt finns både män och kvinnor i politiken, istället för att kvinnors intressen beskrivs som ett särintresse fränskilt allmänintresset. Argumentets förhållande till synen på makt blir därför också mer komplicerat än i de två övriga. Vad som exempelvis får vara politik är bestämt av den grupp som har tolkningsföreträde (ibid. s. 161).

När makt definieras som tolkningsföreträde kan krav på kvinnors politiska deltagande innebära ett ifrågasättande av dagens konstruktion av politik. Denna maktdefinition synliggör på ett betydligt mer genomgripande sätt än de tidigare två att politiken präglas av en manlig norm – ett manligt tolkningsföreträde (ibid. s. 162).

Eduards, Wendt-Höjer och Åse kan samtliga utifrån maktaspekten placeras under kategorin intresseargument eftersom deras syn på kön och makt har den normgivande utgångspunkten. Även Rönblom själv kan sägas placera sig i denna kategori. Hon skriver: ”Min ambition är att kunna visa att ju mer komplex definitionen av makt som väljs desto mer påtaglig blir kritiken av den rådande politiska ordningen” (Rönblom 1997, s. 154).

Eduards menar att resurs- och rättviseargumenten är mindre kontroversiella och att intresseargumentet sällan används i partipolitiken (Eduards 2002, s. 46). Utifrån de olika argumenten väljs olika könspolitiska lösningar.

3.4. Könspolitiska effekter

Phillips menar att oavsett om det är i politiken eller inom andra områden där kvinnor är underrepresenterade måste det ske en förändring med hjälp av aktiva åtgärder av rättviseskäl (Phillips 2000, s. 82). Rättvis representation är en process som tar lång tid. Det bygger på förhållandet mellan de som representeras och representanterna. Av den anledningen bör man inte vara nöjd när hälften av platserna tillfaller kvinnor. Detta bör istället ses som en början anser Phillips (ibid s. 103).

Oavsett orsaken till varför kvinnor ska finnas representerade i politiken uppstår problem när de väl finns närvarande. Eduards hävdar att detta beror på att kvinnor förväntas stå fast vid sina uppfattningar samtidigt som de ska underordna sig allmänintresset. Slutsatsen blir att kvinnor ska bevisa att kön gör skillnad men ska också visa att det är obetydligt (Eduards 2002, s. 25). Om utgångspunkten antingen är att könen är olika eller att de blivit påverkade av yttre sociala faktorer som skapat olikhet är det konstigt anser Eduards att den allmänna uppfattningen är att det går åt rätt håll när män och kvinnor samarbetar och att det är ett tecken på en väl fungerande demokrati (ibid. s. 26). Det finns alltså enligt Eduards problem att tala om kvinnor och män, men också problem med att inte tala om dem. Christine M Koggel betonar också denna problematik som hon kallar ett dilemma, det vill säga att missgynnade grupper, i detta fall kvinnor, anpassar sig till de etablerade strukturerna (Koggel 1998, s. 222). Rönnblom diskuterar också detta som ett problem. Även om kvinnor är representerade kan de frågor som de representerar förändras för att passa den rådande ordningen. Deras förändringspotential går därmed förlorad. Rönnblom menar också att de allra flesta forskare som fokuserar på kön och makt delar uppfattningen om att ju fler kvinnor som finns representerade i exempelvis politiken desto större möjligheter får kvinnor till ökat inflytande (Rönnblom 1997, s. 153). Vissa anser alltså att om hälften är kvinnor har kvinnor hälften av makten. Detta är således ett jämställt tillstånd. Andra påstår att makt är mer komplext än att vara knutet till antalet.

Det finns också andra risker med att lyfta fram könsskillnader. En av orsakerna är att reaktionen inte blir ett ifrågasättande utan istället något som befasts i människors

medvetande. Uppmanas till exempel kvinnor att rösta på kvinnor kan det leda till män röstar på män i större utsträckning (Eduards 2002, s. 23).

3.5. Sammanfattning

Feminism som begrepp handlar i stor utsträckning om maktförhållandet mellan könen. I detta kapitel har fokus legat på den relationen. I inledningen av kapitlet introducerades ett kön- och ett maktperspektiv. I detta synsätt ligger mycket av den kritik som riktas mot könsneutral utformning av politik. För att beteckna osynliggörandet av kön används begreppet könsmaktordningen, kvinnan underordnas mannen. Detta kan ske på flera sätt, till exempel genom att mannen är normen i samhället och kvinnan beskrivs som den avvikande. Det finns kritik mot synsättet som bland annat framförs av Butler som menar att det är fel att befästa kvinnor som en grupp eftersom det är könsmaktordningen som ligger till grund för detta synsätt. Alcoff hävdar dock att kvinnobegreppet är nödvändigt annars går maktaspekten förlorad.

Helga Hernes har kategoriserat vanliga argument till varför kvinnor ska finnas representerade, intresse-, resurs- och rättviseargument. Dessa kopplas samman med Rönbloms forskning om dessas relation till makt. Hon skriver att synen på makt blir mer komplicerad om man utgår från intresseargument istället för resurs- och rättviseargument.

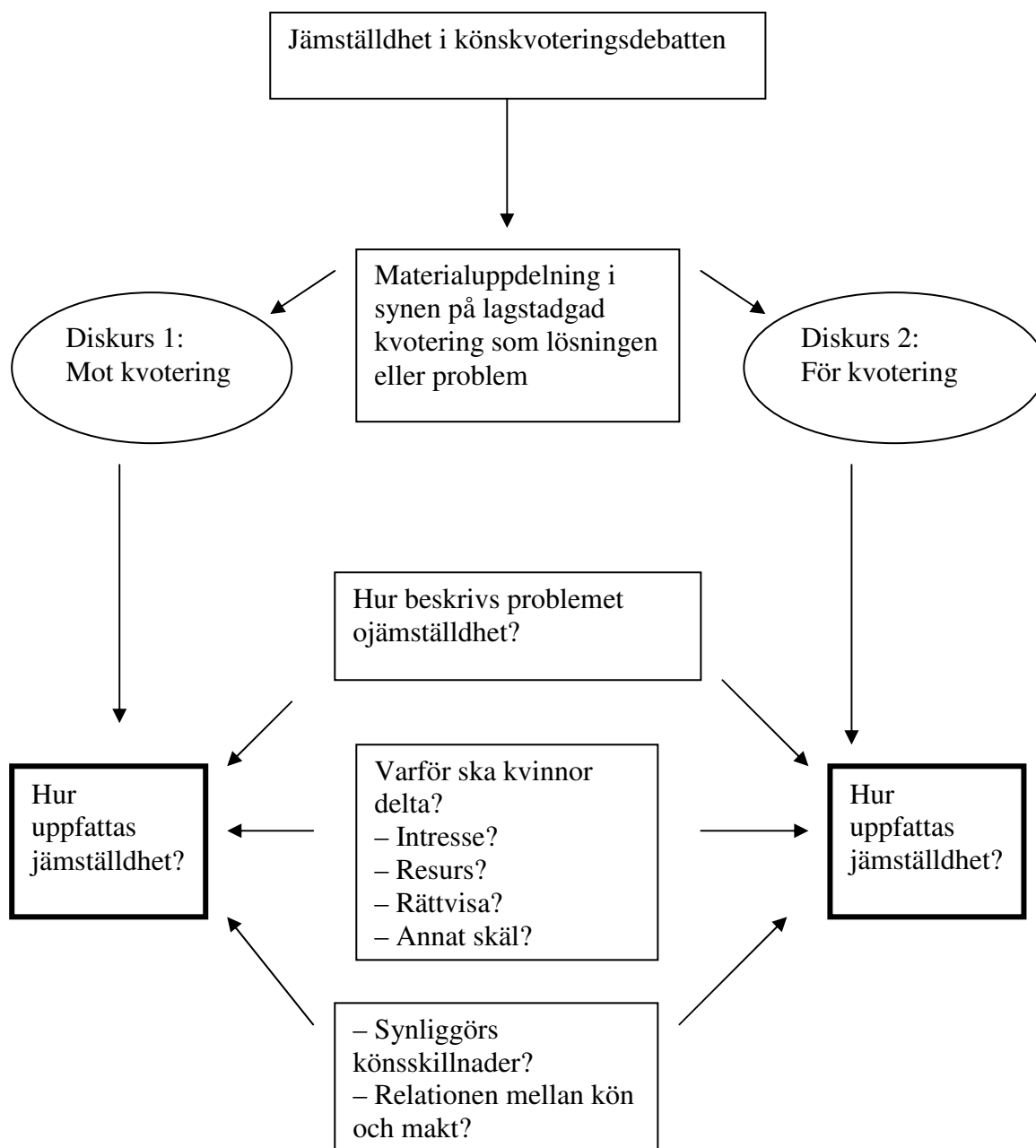
Representation av kvinnor är viktigt, men det finns också problem med könspolitiska lösningar för att uppnå det. Ett av problemen är att kvinnor anpassar sig till de rådande strukturerna vilket kan innebära att deras potential till förändring går förlorad.

3.6. Hur teori och metod används i analysen

Utgångspunkten för analysen är Bacchis metod "What's the problem?" Hur beskrivs problemet ojämställdhet? Med hjälp av denna metod och teorin som beskrivits kan slutsatser dras om hur jämställdhet förstås. Metoden hänger ihop med att det finns ett problem som ska lösas, det vill säga att kvinnor är underrepresenterade på ledande positioner. Är könskvotering då en lösning eller ett problem? Eftersom det är motioner och interpellationer som utgör analysmaterialet är två troliga diskurser för och mot könskvotering. Materialet klassificeras således i två huvudgrupper där könskvotering antingen ses som en lösning eller ett problem. Uppfattningarna om jämställdhet inom

respektive diskurs tas fram med hjälp av ett antal faktorer som beskrivits i teorikapitlet. Dessa är bland annat synen på kön, makt och skäl till varför kvinnor ska vara representerade. Figuren nedan ger ett tänkbart utfall av diskurser samt en överblick för hur teori och metod används i analysen av materialet som följer i nästa kapitel.

Figur 1: Hur teori och metod används i analysen

4. JÄMSTÄLLDHET I KÖNSKVOTERINGSDEBATTEN

I detta kapitel presenteras uppsatsens empiriska del. Materialet som analyseras består av tio motioner³ och två interpellationer⁴. I större delen av materialet fokuserar argumenten kring huruvida lagstiftad könskvotering i näringslivet är önskvärt eller inte. Utifrån materialet identifieras därför två diskurser, diskurs 1: Mot lagstadgad könskvotering och diskurs 2: För lagstadgad könskvotering.

Kapitlet inleds med en redogörelse för de argumenten som används av dem som är för och mot könskvotering. Detta ger inledningsvis en inblick i hur problemet uppfattas. Därefter redogörs bland annat för synen på kvinnors närvaro och synen på makt och kön som grund för jämställdhetsuppfattningen. I kapitlets slut analyseras därefter hur jämställdhet uppfattas inom respektive diskurs med avseende på de teoretiska aspekterna som redovisades i föregående kapitel.

4.1. Hur beskrivs problemet ojämställdhet?

För att komma åt den underliggande tolkningen av hur jämställdhet uppfattas undersöks hur problemet ojämställdhet framställs i materialet. Den gemensamma utgångspunkten i materialet är att könskvotering antingen ses som en bra eller dålig lösning för att komma till rätta med problemet. Det finns två kontexter, de som är förespråkare av denna synpunkt och de som menar att könskvotering inte är en lösning. Vad är då orsaken till problemet?

4.1.1. Mot lagstadgad könskvotering

Utifrån det material som talar mot könskvotering är det främst den lagstadgade könskvoteringen i näringslivet som orsakar upprördheten (Interpellation 2005/06: 181, Interpellation 2004/05:649). Det finns ett antal argument till varför könskvotering är ett

---

³ Av de tio motionerna argumenterar sex stycken för lagstadgad könskvotering som ett måste. Dessa är skrivna av vänsterpartister (2001/02:L235, 2005/06:L240, 2000/01:Fi907, 2002/03:L236, 1999/00:L202, 1994/95:Ub38). En av motionerna är skriven av miljöpartister och den behandlar inte lagstadgad könskvotering, men förespråkar könskvotering (1994/95:K208). De motioner som argumenterar mot lagstadgad könskvotering är skrivna av representanter från Folkpartiet (2003/04:Fi23), Kristdemokraterna (2003/04:A371), och Moderaterna (2002/03:L13).

⁴ Av interpellationerna är det kristdemokraten Maria Larsson som ställer den ena (2005/06:181), den andra ställs av folkpartisten Birgitta Ohlsson (2004/05:649). Båda dessa argumenterar mot lagstadgad könskvotering. Socialdemokraten och dåvarande justitieminister Thomas Bodström svarar på båda interpellationerna. Han är förespråkare av en lagstadgad könskvotering som en sista utväg.

dåligt alternativ. Med utgångspunkt i dessa och förslag till andra sätt att komma till rätta med problemet kan orsakerna till ojämställdhet utläsas.

Ett av argumenten är att hela könskvoteringsdebatten är nedvärderande mot kvinnor. Detta eftersom det förutsätter att kvinnor inte på egen hand ska kunna ta sig till ledande positioner. Skulle det göras verklighet av ”hotet” leder det till en misstänksamhet mot kvinnor eftersom ingen vet om de har fått sin position i kraft av kompetens eller på grund av sitt kön. Detta får i sin tur konsekvensen att kvinnor som befinner sig på de ledande positionerna idag blir hårdare granskade, detta anser både Kristdemokraternas Maria Larsson och Folkpartiets Birgitta Ohlsson (ibid). Detta är ett argument som även återkommer i andra former, kvinnor som idag finns i toppositioner kommer att bli anklagade för att ha blivit kvoterade. Detta leder till att deras situation försvåras ännu mer (Interpellation 2004/05: 649). Utgångspunkten för denna uppfattning baseras på ett synsätt att kvinnors situation är svår idag.

Andra argument som förekommer är att könskvotering inte nödvändigtvis leder till att det blir bättre för kvinnor eftersom alla kvinnor inte är bra förebilder; ”[...] ibland kan en feministiskt medveten man göra större nytta att montera ned manssamhället än en mesig kvinna” (Interpellation 2004/05: 649). Detta anser folkpartisten Birgitta Ohlsson. Uppfattning grundar sig delvis i antagandet att flera kvinnor behövs för att vara förebilder åt andra kvinnor.

Det argument som är vanligast förekommande rör inte jämställdhetsfrågan i sig utan betonar istället att politiker inte får bestämma vem ett företag ska anställa, det är odemokratiskt med tvingande åtgärder.

Lösningen på problemet är istället att ta bort hinder som gör att kvinnor inte av egen kraft kan nå positionerna. Materialet visar på en enighet vad gäller orsaken till problemet. Denna anses vara att kvinnor inte har möjlighet att göra karriär samtidigt som de måste sköta om hemmet. Det är i den privata sfären som problemet måste åtgärdas genom att se till att de hushållsnära tjänsterna blir lättare att komma åt för kvinnor (Motion 2003/04: A371, Motion 2003/04: Fi23, Interpellation 2004/05: 649, Interpellation 2005/06: 181).

Ojämställdhet i form av att få kvinnor finns representerade på ledande positioner beror på den ojämna fördelningen i hemmet. ”Ju mer föräldrar delar lika på barnaskötsel och hushållsarbete desto fler kvinnor vid maktens boningar” (Interpellation 2004/05: 649). Synen på ojämställdhet handlar främst om underrepresentation. Samtidigt framkommer en annan bild av problematiken som antyder att ett ökat antal kvinnor på ledande positioner

inte behöver leda till ökad jämställdhet. Denna uppfattning analyseras vidare under avsnitt 4.3 om synen på kön och makt.

4.1.2. För lagstadgad könskvotering

Utifrån de som förespråkar en lagstadgad kvotering finns det två inriktningar. Grunden är dock densamma, det vill säga att mansdominansen inte är acceptabel. Det som skiljer lägren åt är å ena sidan uppfattningen att det vore bäst om utvecklingen med flera kvinnor i exempelvis styrelser kommer att ske av sig själv. Om så inte inträffar blir lagstiftning aktuellt. Utvecklingen idag beskrivs som långsam (Interpellation 2004/05: 649, Interpellation 2005/06:181). Den andra inriktningen menar att utvecklingen har stannat av och att det nu är dags att lagstifta (Motion 2000/01: Fi907, Motion 1999/00: L202). Denna uppfattning representeras av vänsterpartister. Det betonas tydligt att en förändring måste ske: ”Det sägs visserligen ofta att utvecklingen ändå går åt rätt håll, men även detta är mycket tveksamt” (Motion 199/00: L202).

Argumenten för lagstadgad kvotering, som delas av båda inriktningarna, kretsar kring diskriminering av kvinnor. Grundproblemet är att män väljer män (Interpellation 2004/05: 649, Interpellation 2005/06:181, Motion 2000/01: Fi907, Motion 1999/00:L202, Motion 2002/03:L236, Motion 2005/06:L240 Motion 2001/02:L235). Ett argument är att det redan idag förekommer kvotering.

Det kvoterar redan in män av män som känner män, av män som sitter i samma styrelse som andra män. Är det någonting som förekommer i företagen är det just en kvotering. (Interpellation 2004/05: 649).

Detta argument återfinns på flera ställen; ”Det är inte en fråga som rör ”kvotering eller ej” utan vilka kvoter som är önskvärda” (Motion 2001/02: L235).

Orsaken till mansdominansen skiljer sig mellan de som menar att lagstiftning bör ske med detsamma och de som vill avvakta in i det sista. För de sistnämnda kopplas orsaken till samhället i stort, det är inte jämställt. Män och kvinnor måste få samma möjlighet att ta ansvar för hem och arbete (Interpellation 2004/05: 649). Detta kan liknas vid argumenten mot lagstadgad kvotering. Det poängteras också att kvotering är ett medel, inte ett mål (Motion 1994/95: K208).

För de som menar att lagstiftning är ett måste med detsamma är det maktobalansen mellan könen som skapar problemet. Det ses som mycket allvarligt att det uppfattas som normalt att det är så få kvinnor på ledande positioner. Att inte lagstifta är att diskriminera eftersom frånvaron av lagstiftning drabbar kvinnor (Motion 2000/01: Fi907, Motion 1999/00: L202, Motion 2002/03: L236, Motion 2005/06: L240 Motion 2001/02: L235, Motion 1994/95: Ub38). Det finns också ett problem i form av att chefskapets utformning uppfattas som något som bestämts av män (Motion 2005/06: L240). Problemet beskrivs här som mer strukturellt, det skulle inte vara fritt fram för kvinnor att ta sig in på de ledande positionerna även om det blev en jämnare fördelning av arbetsbördan i hemmet.

Sammanfattningsvis är samtliga, oavsett för eller mot kvotering, överens om att problemet ojämställdhet handlar om kvinnors underrepresentation. Det går dock att uppfatta en skiljelinje mellan de som argumenterar för lagstadgad kvotering och de som menar att detta skapar mer problem än vad det gör nytta. Förespråkarna talar i termer av kvinnor som grupp och motsägarna menar att det handlar om individer. Denna uppfattning kan dels kopplas till huruvida könsskillnader ska synliggöras eller inte, men också till vad som anses vara anledningen till att kvinnor ska finnas representerade.

4.2. Varför behövs kvinnor?

Varför kvinnor behövs kan utifrån det som framkommit i ovanstående avsnitt även översättas med: Varför är jämställdhet en angelägen fråga?

4.2.1. Rättviseargument

Av materialet framgår det att majoriteten använder rättviseargument. Vissa använder rättvisa direkt kopplat till demokrati. Det ses som oacceptabelt att så få kvinnor finns representerade på ledande positioner ur ett demokratiperspektiv (Motion 2001/02: L235, Motion 2005/06: L240, Motion 2000/01: Fi907) En motion inleds: "Kvinnorna utgör 51% av Sveriges befolkning"(Motion 1994/95: K208). Det dominerande argumentet är att det handlar om orättvisor.

I de svenska börsnoterade bolagens styrelser har andelen kvinnor under ett flertal år legat runt 5%, en utveckling som inte ser ut att vilja förändras i positiv riktning. Endast 29 % av de börsnoterade har en kvinna i styrelsen som valts på bolagsstämma. (Motion 2000/01:Fi907).

Generellt sett illustreras orättvisor genomgående i materialet genom att just påvisa hur många som är män och hur många som är kvinnor på ledande positioner i näringslivet. Detta används både av dem som är för och mot kvotering. Det kan sägas att orättvisan är själva grunden till diskussionen om könskvotering därför har argumentet en framträdande plats.

4.2.2. Resursargument

Resursargumenten används också i ganska stor utsträckning, dock inte lika vanligt som rättviseargumentet. Kvinnor har något att tillföra, bland annat eftersom hälften av marknadens potentiella kunder är kvinnor. I dessa argument talas det om ett samhällsekonomiskt perspektiv. Om ansvaret om hemmet delas mellan män och kvinnor kan fler kvinnor satsa mer på jobb "[...] det i sin tur ger positiva samhällsekonomiska effekter" (Motion 2003/04:Fi23). I en rubrik står det "Är kvinnor mindre kompetenta och produktiva än män?" (ibid.). Svaret som ges på frågan är att det självklart inte är så. Det poängteras att kvinnor visst har något att tillföra och därför kan det ses som exempel på resursargument. En jämn representation är viktig för att: "[...] skapa förutsättningar för bättre beslut som innefattar både mäns och kvinnors kompetens, perspektiv och prioriteringar" (Motion 2003/04:A371). Det framgår också att ett kvinnligt perspektiv innebär en höjning av kvalitet. Följande sägs om att inte ta tillvara kvinnors erfarenheter: "Det innebär ett enormt resursslöseri med kvinnliga begåvningar" (1994/95:Ub38). Att få till stånd en bättre könsfördelning är viktigt eftersom det är: "[...] en fråga om kvalitet, rättvisa och om att ta till vara kompetens hos båda könen" (Interpellation 2004/05:649). Dessa citat kan ses som representativa för de som anser att kvinnor måste in i näringslivet för att de kan tillföra något. Argumenten dominerar bland dem som är för lagstadgad kvotering i förhållande till dem som är mot.

4.2.3. Intresseargument

Intresseargument förekommer inte alls hos dem som är mot lagstiftad könskvotering och är heller inte vanligt bland dem som förespråkar en sådan. I en av motionerna kan en ståndpunkt som kan kategoriseras som intresseargument utläsas.

För att nå verklig jämställdhet måste männens makt och privilegier på alla områden utmanas. Männens intresse som grupp måste därför ställas mot kvinnors gemensamma intressen (Motion 2005/06: L240).

Utifrån denna inställning är det tydligt att män inte kan representera kvinnor eftersom deras intressen står i konflikt gentemot kvinnornas. Egentligen är själva grundkritiken, bland dem som är för att lagstadgad kvotering ska införas omgående, att det finns en mansdominans som måste bekämpas. Det är dock bara i en motion som det i klartext uttrycks.

4.2.4. Sammanfattning

Sammanfattningsvis är det vanligaste argumentet alltså att kvinnor ska finnas med eftersom det rör sig om en rättvisefråga. Detta är också något som Phillips betonar i stor utsträckning. Enligt Rönnblom är synen på makt endimensionell i rättviseargument, den blir mer avancerad i resursargument och ännu komplexare när intresseargument används. Detta skulle innebära att synen på makt är övervägande endimensionell utifrån argumenten till varför kvinnor ska tas till vara. Vilken är då synen på kön och makt i det empiriska materialet?

4.3. Synen på kön och makt

Bland dem som är mot lagstiftande könskvotering finns en könsneutral uppfattning. Det konstateras att kompetens och kunskap inte sitter i kön, varför det också är konstigt att det ser ut som det gör med könsfördelningen (Interpellation 2004/05:649). Följande framgår i en av motionerna: "[...] olikheterna mellan individerna är en del av lösningen på problemet, inte hotet" (Motion 2003/04:Fi23). Detta framförs i sammanhang med att män och kvinnor som grupper inte ska ställas mot varandra. Av citatet framgår också att den rådande uppfattningen är att det finns skillnader mellan män och kvinnor. Av sammanhanget förstås dock att dessa inte ska stå i konflikt mot varandra.

"Lika möjligheter" är ledord. Det framgår tydligt i texterna att det inte enbart ska handla om kvinnofrågor utan om mänskliga rättigheter. "Vi hävdar rätten för alla att, oavsett kön, få göra sina livsval" (Motion 2003/04:A371). Det framgår också i en av motionerna att det är onödigt att företag ska behöva redovisa könsfördelning (Motion 2002/03:L13). Detta visar på att könstillhörighet inte ses som viktigt. Resonemanget om att

könstillhörigheten är betydelselöst förekommer också i andra sammanhang. Ett argument som visar på det är hur riskerna beskrivs för de personer som blir kvoterad till en tjänst. De får sin kompetens ifrågasatt. Detta resonemang innebär alltså att det är bättre att kön osynliggörs. Frågan om könskvotering leder också till att det jämställdhetsarbete som förts i Sverige under många år blir förstört menar man (Interpellation 2005/06:181). Detta talar också för att den könsneutrala hållningen ses som mer önskvärd eftersom det enligt den traditionella jämställdhetspolitiken inte ska läggas vikt vid könets betydelse.

Vad gäller makt saknas genomgående ett uttryckt samband mellan kön och makt bland dem som är mot lagstadgad kvotering. Makt förekommer istället i termer av att individer ska ha makt över sina liv, exempelvis makt över sin arbetstid (Motion 2003/04:Fi23). Det finns dock i, argumentationen om varför könskvotering är dåligt, en inställning om att jämställdhet inte skapas bara för att flera kvinnor blir representerade. ”Det handlar om djupare strukturer [...]” (Motion 2004/05:649). För att skapa jämställdhet är det viktigt att undanröja strukturer och grundläggande värderingar (Motion 2003/04:A371). Vad detta innebär framgår inte tydligare, men det skulle kunna ses som ett uttryck för makt. ”Djupare strukturer” syftar då på en könsmaktordning som måste motverkas. Utifrån argument som tidigare använts har det framgått att jämställdhet måste skapas i den privata sfären, i hemmet. Det vill säga, när män tar ut föräldraledighet i samma utsträckning som kvinnor är jämställdhet möjlig. Kvinnor kommer då att kunna konkurrera på mer jämlika villkor som männen. För att komma åt könsmaktordningen måste föräldraledigheten delas lika. Argumentet kan således tolkas som att mansdominansen finns kvar trots flera kvinnor på ledande positioner. Detta innebär att trots att rättviseargumentet dominerar utgår argumenten till viss del från ett makttänkande som inte är endimensionellt.

I argumenten för lagstadgad kvotering finns, till skillnad från det som beskrivits ovan, en tydlig koppling mellan kön och makt. Detta framgår genom användandet av ord som ”maktobalans mellan könen” och ”könsblindhet”. Dessa är orsakerna till att förändringar i riktning mot en jämnare könsfördelning i samhället går så långsamt (Motion 2000/01:Fi907, Motion 1999/00:L202, Motion 2002/03:L236, Motion 2005/06:L240 Motion 2001/02:L235). Detta visar på en kritik mot ett könsneutralt tänkande. Här betonas också könstillhörighet som ett kollektivt intresse.

Visst finns det enstaka kvinnor som sitter i maktpositioner, men så länge kvinnor som grupp utesluts från makt kan inte Sverige bli en demokrati. Fortfarande är maktstrukturer uppbyggda med mannen som norm (1999/00:L202).

Materialet pekar således ut män och kvinnor som grupper, det talas inte om individer. Makt är ett återkommande ord som alltid knyter an till kön. Det finns också tendenser som visar på att mannen ses som norm, mannen har tolkningsföreträde (Motion 2000/01: Fi907, Motion 1999/00:L202, Motion 2002/03:L236, Motion 2005/06:L240, Motion 2001/02:L235). Synen på kön och makt är central i den feministiska teori som presenterats. Bland förespråkarna finns också ett uttalat samband mellan kön och makt, detta eftersom den rådande uppfattningen är att kvinnor underordnas systematiskt. Det som beskrivs i motionerna är således en könsmaktordning.

Detta synsätt har inte kunnat utläsas lika tydligt bland dem som ser lagstadgad könskvotering som en sista utväg. Betoningen ligger på mansdominans, men det går inte bokstavligen att utläsa huruvida kvinnor skulle vara systematiskt underordnade eller inte. Det finns dock ett tydligt ställningstagande för att synliggöra könsfördelning i hopp om förändring (2004/05:649).

4.4. Hur uppfattas jämställdhet?

Utifrån de faktorer som styr analysen av materialet i kapitlet så här långt kan nu en bild av hur jämställdhet uppfattas inom respektive diskurs läggas fram.

4.4.1. Diskurs 1: Mot lagstiftad könskvotering

Uppfattningen om jämställdhet i diskursen mot lagstadgad könskvotering utgår från att det idag inte är en rättvis fördelning mellan könen. Med det menar man också att det inte är jämställt idag. Detta resonemang hänger ihop med användandet av rättviseargumentet eftersom ingen av åsikterna som framkommer i materialet betonar att Sverige är jämställt idag. I denna diskurs är det inte könsskillnader som är viktiga. Det är en stark betoning på individen och allas lika värde som går före grupptillhörighet. Könsskillnader suddas inte ut helt och hållet men det är inte fokus på endast kvinnor utan på män och kvinnor. ”Jämställdhet skapas inte genom att med politiska styrmedel hålla ihop en grupp, kvinnor i gemen” (Motion 2003/04:Fi23). Jämställdhet beskrivs också som rättigheter och

skyldigheter. ”Jämställdhet handlar om kvinnors och mäns lika möjligheter att förverkliga sina rättigheter men även skyldigheter att respektera andras” (Motion 2003/04:A371).

Istället för tvingande åtgärder som könskvotering är det viktigt att satsa på andra områden som exempelvis barnomsorg för att skapa jämställdhet. Barnomsorg är ”[...] en förutsättning för att både kvinnor och män ska kunna kombinera jobb och barn” (Motion 2003/04: Fi23).

I diskursen framgår det att jämställdhet är ett tillstånd där män och kvinnor har samma rättigheter och lika inflytande. Detta märks bland annat genom att begreppet jämställdhet efterföljs av ord som exempelvis ”öka”, ”skapa”, ”nä” och ”mer” (Motion 2005/06:181, Motion 2003/04:Fi23, Motion 2003/04:A371, Interpellation 2004/05:649) Denna uppfattning framgår också av följande citat: ”Vi kan alla med all rätt förstå frustrationen över att jämställdheten går så sakta inom näringslivet” (Interpellation 2004/05:649). Det andra skälet till varför jämställdhet uppfattas som ett tillstånd är rättviseargumentets framträdande roll i diskursen. Problematiken belyses med siffror som visar hur underrepresenterade kvinnor är. Detta blir utgångspunkt för argumentationen om att könskvotering är dåligt och alternativa lösningar på problemet ojämställdhet presenteras.

4.4.2. Diskurs 2: För lagstadgad könskvotering

Inom diskursen för lagstadgad kvotering betonas i högre grad att den nuvarande representationen av könen inte är acceptabel. Det talas om män och kvinnor som grupper och inte som individer. Detta varierar lite i gradskillnad mellan dem som anser att lagstiftad könskvotering är en sista utväg och de som anser att det ska införas omgående. I den första inriktningen finns en form av samarbetstänkandet, det vill säga att män och kvinnor som grupper inte ska ställas mot varandra. Det talas i termer av kvinnor och män, med betoning på att kvinnor är underrepresenterade. I den senare inriktningen finns istället mer av ett konflikttänkande. Kvinnor ska ha flera inflytelserika positioner på bekostnad av männen. Det är också tydlig fokus på kvinnor och män som grupper. Kvinnor och män beskrivs inte som individer i någon av inriktningarna inom diskursen.

Makt är ett begrepp som står i fokus inom diskursen framförallt för dem som anser att könskvotering ska införas så snart som möjligt. Här tydliggörs även konflikttänkandet mellan könen, men det är främst resursargument som används.

Likt den första diskursen uppfattas jämställdhet som ett tillstånd med jämn könsfördelning, även det kan kopplas till rättviseargumentets framträdande roll. Det finns också, som påpekats, en uppfattning att könskvotering bara är ett steg i riktning mot jämställdhet. Jämställdhet förstås främst i termer av antal, men är kanske inte så konstigt eftersom själva grunden för diskussionen är för eller mot en lagstiftad kvot.

4.5. Avslutning

Utifrån teorin som legat till grund för analysen har vissa skillnader i vad jämställdhetsuppfattningarna baseras på kunnat utläsas. I nästa kapitel ska resultaten relateras till teorin för att besvara uppsatsens frågeställningar.

5. SLUTSATSER OCH DISKUSSION

Syftet med uppsatsen var att, med bakgrund av den feministteoretiska kritiken mot en könsneutral jämställdhetspolitik, undersöka hur jämställdhet förstås i riksdagsdebatten om könskvotering utifrån feministisk teori om relationen mellan kön och makt.

Den svenska jämställdhetspolitiken är utformad i könsneutrala termer, detta styrks både av dem som forskat på området samt av det faktum att jämställdhetslagen är skriven i könsneutrala termer. Mot detta synsätt riktas kritik eftersom utgångsläget ser olika ut för män och kvinnor. Det är relationen mellan kön och makt som är central. Kritikerna menar att mannen står som norm i samhället och att han har tolkningsföreträde. Det talas bland annat om en så kallad politisk paradox, vilket innebär att kvinnan har mindre makt på grund av sitt kön men ändå tas det inte hänsyn till könets betydelse i politiken. När begreppet individ används är det mannen som det syftas på eftersom denne har tolkningsföreträde. Eduards har visat genom ett antal exempel att mannen står som norm i samhället. Det finns exempelvis politiker och kvinnliga politiker. Utifrån den könsneutrala utgångspunkten i jämställdhetspolitiken är det därför inte troligt att könsmaktordningen upphör.

Eftersom jämställdhet dessutom ofta beskrivs som något som alla vinner på finns det en aspekt som ofta inte läggs så stor vikt vid. Denna handlar om att män, som enligt kritikerna har mer makt än kvinnor, måste avstå från makt till förmån för kvinnorna för att uppnå en jämnare könsfördelning. I debatten om könskvotering är därför relationen mellan kön och makt synligare. Den första frågeställningen att besvara i uppsatsen lyder: Hur uppfattas jämställdhet i riksdagsdebatten om könskvotering? Denna syftade till att, utifrån den feministiska teori som presenterats, undersöka de underliggande uppfattningarna om jämställdhet med hjälp av faktorer som exempelvis synen på varför kvinnor ska finnas representerade, synen på kön och dess relation till makt. Detta har varit intressant av flera orsaker. En av dessa är att tidigare forskning på ämnet visat att det finns en begreppsförvirring kring vad jämställdhet är. En annan orsak är att det finns skäl att anta att de som förespråkar lagstadgad kvotering och de som är mot har olika argument för sin ståndpunkt baserade på olika uppfattningar om exempelvis relationen mellan kön och makt. I argumenten har de underliggande värderingarna om vad som sagts och vad som inte sagts kunnat utläsas. Det har därför varit relevant att i ett första läge reda ut uppfattningarna om jämställdhet. Eftersom den andra frågeställningen är att undersöka på vilket sätt de olika

uppfattningarna förhåller sig till den könsneutrala utformningen av jämställdhetspolitiken samt till den feministiska kritiken bygger denna frågeställning på den första.

I uppsatsens förra kapitel har den första frågeställningen kunnat besvaras. Denna analyseras nu utförligare i relation till de teorier som använts. Därefter besvaras uppsatsens andra frågeställning.

Utifrån argumenten för och mot lagstadgad kvotering har både några gemensamma och några argument som skiljer sig kunnat utläsas. Likheten mellan uppfattningarna inom de båda diskurserna är att jämställdhet uppfattas som ett tillstånd med jämn könsfördelning. Det har också framgått att samtliga i debatten ser det som ett problem att kvinnor är underrepresenterade. Det finns således ingen som har uppfattningen att den rådande könsfördelningen är acceptabel. Uppfattningarna om jämställdhet skiljer sig dock mellan de båda lägren bland annat i form av synen på kvinnor och män som individer eller grupper. Förespråkarna talar i termer av kvinnor som grupp medan de som är mot lagstiftning betonar individen. Debatten förutsätter emellertid att begreppet kvinnor används eftersom det handlar om kvotering av kvinnor. Det märks dock tydligt att individen sätts i första hand inom den första diskursen genom att det faktiskt påtalas att frågan om jämställdhet inte bara får handla om kvinnor som grupp. Det finns också precis som Eduards menar en konflikt mellan de som inte vill ha könskvotering och kompetensfrågan. Det finns inget ifrågasättande i fall de män som har ledande positioner är kompetenta nog att inneha sin befattning. Detta baseras troligtvis på uppfattningen att männen tagit sig dit på egen hand vilket per definition, inom diskursen, kan tolkas som att de är kompetenta nog.

En annan skiljelinje är den om synen på kön samt relationen till makt. Den övervägande majoriteten inom diskursen för lagstadgad kvotering utgår i sin argumentation från relationen mellan kön och makt. Denna saknas helt bland dem som är mot kvotering. Det finns dock ett intressant perspektiv som framkommit i argumenten om varför kvotering är dåligt. Detta innebär att synen på att öka antalet kvinnor inte kommer att leda till någon större skillnad för jämställdheten. Det baseras på att det finns strukturer som hindrar kvinnor att nå ledande positioner i näringslivet, det är dessa som måste tas bort menar man. Frågan är då vad som avses med dessa strukturer? Utifrån uppsatsens feministiska ansats skulle detta tolkas som en typ av maktrelation mellan könen. Med den uppfattningen, trots att rättviseargumentet dominerar inom diskursen, går det alltså inte att säga att synen på makt är endimensionell enligt Rönnbloms modell. Synen på makt kan därför i denna kontext uppfattas som mer komplicerad, även om antalet utgör någon form av rättesnöre för

vad som ses som jämställdhet. Detta gäller även inom diskursen för lagstadgad kvotering, även om det också förekommer andra argument som handlar om resurs och intresse inom denna. Att rättviseargument används i stor utsträckning inom bägge diskurserna kan nog förklaras med att det är lättast att få andra övertygade om vad som är problemet. Det går därför att ifrågasätta om Rönnbloms koppling mellan Hernes kategorisering av skäl till kvinnors deltagande och synen på makt är tillämplig i könskvoteringsdebatten. En förklaring till detta resultat är att debatten i sig ställer könen som grupper mot varandra, vilket är något som den könsneutrala utformningen försöker undvika.

Hur förhåller sig uppfattningarna till den könsneutrala utgångspunkten och till den feministiska kritiken? Debatten som sådan, för eller mot lagstiftad kvotering, sätter jämställdhetsbegreppet i en kontext som gör att den könsneutrala utgångspunkten för jämställdhetspolitiken utmanas. Detta eftersom den könsneutrala förståelsen hamnar i skuggan av synen på kvinnor och män som grupper med kollektiva intressen. I regeringens mål för jämställdhetspolitiken talas det visserligen i termer av män och kvinnor inte individer, men betoningen ligger på samarbete och inte att ställa könen mot varandra. När det gäller diskursen mot lagstadgad kvotering försvaras den könsneutrala utgångspunkten. Uppfattningen om jämställdhet överensstämmer därför inte med den feministiska kritiken.

Inom den andra diskursen, för lagstadgad kvotering, ser uppfattningen om jämställdhet annorlunda ut. Här kritiseras det rådande systemet och det beskrivs som en könsmaktordning. Eftersom det i förra kapitlet har framgått att det finns två inriktningar inom denna diskurs gäller detta för den inriktning som betonar att lagstadgad kvotering är ett måste, inte en sista utväg. Argumenten inom den sistnämnda är mer inriktade på samarbete mellan könen. Om en lagstiftad könskvotering skulle införas i Sverige på de grunder som anförts, i de motioner där kvotering ses som en åtgärd som bör införas omgående, innebär det att jämställdhetspolitiken inte får samma könsneutrala ställning som den har haft. Detta eftersom argumenten till stor del bygger på en uppfattning om att kvinnor måste finnas representerade eftersom de tillför något som män inte gör. Uppfattningen om jämställdhet överensstämmer mer med den feministiska kritiken än med den könsneutrala utformningen inom diskursen.

Eftersom det inte varit möjligt att göra en mer omfattande undersökning än den som genomförts skulle det också vara intressant att undersöka de politiska partiernas enskilda uppfattning i frågan om kvotering och granska ett mer omfattande material. Utifrån det analyserade materialet har det framgått att representanter från samtliga riksdagspartier,

förutom Centern och Miljöpartiet, har argumenterat i frågan om lagstiftad könskvotering genom motioner eller interpellationer. Inom den första diskursen finns högerblocket representerat och inom den andra diskursen finns vänsterblocket. Det är troligt att de som väljer att lägga motioner och interpellationer är de som är mest engagerade i frågan. I båda interpellationsdebatterna är det kvinnor som argumenterar mot lagstadgad könskvotering och menar att det är nedvärderande mot kvinnor i allmänhet att inte tro att de kan nå ledande positioner på egen hand. Folkpartiets Birgitta Ohlsson menar exempelvis att det finns kvinnor som är för mesiga för att kunna montera ned ett samhälle som är mansdominerat och att det i vissa fall är mer lämpligt att en man som är feministiskt medveten gör det. Om respektive parti, till exempel Folkpartiet, skulle uttala sig kanske argumenten skulle presenteras annorlunda. Skulle en man som argumenterar mot lagstadgad könskvotering uttrycka sig på samma sätt? Ohlssons uttalande väcker frågan om män och kvinnor som argumenterar i frågan har möjlighet att uttrycka sig på samma sätt? Detta får därför bli föremål för en större undersökning i framtiden.

Något som också hade varit intressant att undersöka är hur debatten sett ut i media och huruvida samma argument förekommer där. Är till exempel synen på makt endimensionell när rättviseargument dominerar i andra könskvoteringsdebatter?

Generellt sett kan det sägas att kvinnors underrepresentation synliggörs i debatten oavsett om uppfattningen är att individen ska komma i första hand och kön uppfattas som obetydligt. Den feministiska synen på mannen som norm kvarstår dock inom båda diskurserna. Problemet beskrivs som att kvinnor inte har haft tillträde till den offentliga sfären och därmed kunnat ta sig till högt uppsatta positioner på grund av att kvinnan varit hänvisad till hemmet. Detta är något som främst uppfattas inom diskursen mot lagstadgad kvotering. Eduards kritik mot att kvinnan ständigt representerar problemet eftersom mannen är norm blir svår att kringgå i debatten om könskvotering. Även om problemet ibland beskrivs som mansdominans tenderar fokus hamna på kvinnorna. Eduards kritik blir i det fallet befogad. Frågan är om detta problem överhuvudtaget går att motverka i en debatt som handlar om ett konkret förslag för ökad kvinnorepresentation. Frågans natur gör att det blir svårt att tala om könlösa individer eftersom det är just kön som det handlar om. Kanske är det också därför frågan blivit föremål för sådan het diskussion.

REFERENSER

Litteratur:

Bacchi Lee, Carol (1999) *Women, Policy and Politics. The construction of policy problems*. London, SAGE Publications.

Bergström, Göran, Boréus, Kristina (2000) *Textens mening och makt. Metodbok i samhällsvetenskaplig textanalys*. Lund, Studentlitteratur.

Bondeham, Fredrik (2003) *Positiv särbehandling och akademien. Tjugofem år av ideologi, retorik och praktik*. Uppsala, Tryck och Medier.

Borchorst, Anette, Dahlerup, Drude (2003) *Ligestillningspolitik som diskurs og praksis*. Fredriksberg, Forlaget Samfundslitteratur.

Butler, Judith (1990) *Gender Trouble: Feminism and the Subversion of Identity*. New York, Routledge.

Börjesson, Mats (2003) *Diskurser och konstruktioner. En sorts metodbok*. Lund, Studentlitteratur.

Eduards, Maud (1983) *Kön, makt och medborgarskap*. Malmö, Gleerups.

Eduards, Maud (2002) *Förbjuden handling. Om kvinnors organisering och feministisk teori*. Malmö, Liber Ekonomi.

Gemzöe, Lena (2002) *Feminism*. Stockholm, Bilda Förlag.

Hernes, Helga (1982) *Staten – Kvinner ingen adgang?* Oslo, Universitetsforlaget.

Hernes, Helga (1987) *Welfare State and Women Power. Essays in State Feminism*. Oslo, Norwegian University Press.

Jónasdóttir, Anna G (1994) *Why Women Are Oppressed*. Philadelphia, Temple University Press.

Koggel, Christine M (1998) *Perspectives on Equality*. Lanham, Rowman and Littlefield Publishers, INC.

Pateman, Carole (1988) *The Sexual Contract*. Stanford, Stanford University Press.

Phillips, Anne (2000) *Närvarons politik - den politiska representationen av kön, etnicitet och ras*. Lund, Studentlitteratur.

Rönblom, Maria. (1997) ”Halva makten? – En feministisk granskning av politik”, *Makt och Kön – Tretton bidrag till feministisk kunskap*. Gudrun Nordborg (red.), Stockholm: Brutus Östlings Bokförlag Symposion, s. 151-169

Schömer, Eva (2003) *Mer än bara kvinnor och män. Feministiska perspektiv på genus*. Lund, Studentlitteratur.

Spelman, Elizabeth (1988) *Inessential Woman: Problems of Exclusion in Feminist Thought*. Boston, Beacon Press.

SOU 2004:43 *Den könsuppdelade arbetsmarknaden*

Svenning, Conny (2000) *Metodboken*. Eslöv, Lorentz förlag.

Thörnqvist, Maria (2006) *Könspolitik på gränsen*. Lund, Arkiv förlag.

Wendt Höjer, Maria, Åse Cecilia (1999) *Politikens paradoxer - En introduktion till feministisk politisk teori*. Lund, Academia Adacta AB.

Artiklar:

Alcoff, Linda (1988) "Cultural Feminism Versus Postculturalism: The Identity Crisis in Feminist Theory", *Signs*, Vol 13, No 3, 405-436

Eduards, Maud (2002) "Att (synlig)göra skillnad", *Bang- feministisk kulturtidskrift*, Nr 1, 21-27

Eduards, Maud (2006-11-05) "Jämställdhetspolitik", *Nationalencyklopedin*.
URL: "http://80-
www.ne.se.proxy.lib.ltu.se/jsp/search/article.jsp?i_art_id=218488&i_word=j%e4mst%e4lld
hetspolitik"

Eduards, Maud (1992) "Inte kvinnorna utan könsmaktordningen som ska synliggöras", *Kvinnovetenskaplig tidskrift*. Nr 4, 20-26

Dagens Nyheter, 2003-11-05, "Fler kvinnor= bättre styrelser"

Forsberg, Gunnel, Fahlbeck, Reinhold (2006-11-21) "Jämställdhetslagen", *Nationalencyklopedin*.
URL: "http://80-
www.ne.se.proxy.lib.ltu.se/jsp/search/article.jsp?i_art_id=218483&i_word=j%e4mst%e4lld
hetslagen"

Holmstrom, Nancy (1984) "A Marxist Theory of Women's Nature", *Ethics*
Vol 94, No 4, 456-473

Lundström, Mats. (1999) "Vad innebär jämställdhet?", *Tidskrift för politisk filosofi*. Nr 2, 5-28

Svenska Dagbladet, 2002-11-25, "Winberg förbereder kvoteringslag"

Svenska Dagbladet, 2004-01-16, "Kvotering är fel väg"

Young, Iris (1989) "Polity and Group Difference: A Critique of the Ideal of Universal Citizenship", *Ethics*, Vol 99, No 1, 250-274

Internet:

Internet 1: Regeringen (2006-11-14)

URL: "http://www.regeringen.se/sb/d/2593/a/64241"

Internet 2: Regeringen (2006-11-14)

URL: "http://www.regeringen.se/sb/d/2593/a/67132;jsessionid=aP-Pn4qXTU2b"

Internet 3: Nordisk institutt for kvinne- og kjønnsforskning -NIKK (2006-11-15)

URL: "http://www.nikk.uio.no/forskning/nikk/retorik/publ/publ1.html#Extrema"

Magnusson, Eva (1999) *Jämställdhet i många olika versioner - mönster i den politiska retoriken för jämställdhet i svenskt 1990-tal.*

Interpellationer och motioner:

Funna på: www.riksdagen.se (2006-11-07)

Interpellation 2004/05:649

Interpellation 2005/06:181

Motion 1994/95:Ub38

Motion 1994/95:K208

Motion 1999/00:L202

Motion 2001/02:L235

Motion 2000/01:Fi907

Motion 2002/03:L236

Motion 2002/03:L13

Motion 2003/04:Fi23

Motion 2003/04:A371

Motion 2005/06:L240